

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องคุณธรรมที่ปรากฏในนิทานชาดกในการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ กำหนดเป็น 2 ประเภท ประกอบด้วยข้อมูลดังต่อไปนี้

1. เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับผลญา
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องคุณธรรม

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลญา

1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับผลญา

ประชาชนในแต่ละท้องถิ่นย่อมมีวัฒนธรรมของตนเอง วัฒนธรรมทางภาษาก็เช่นเดียวกัน ชาวอีสานมีศิลปวัฒนธรรมทางภาษาที่เป็นมรดกได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ผลญา เป็นวัฒนธรรมทางภาษาที่เกิดจากการใช้ถ้อยคำอันไพเราะ สละสลวย ที่ปรากฏวัฒนธรรมของชาวอีสานอย่างเด่นชัด

ความหมายของผลญา

ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรม วรรณกรรม และนักมานุษยวิทยา หลายท่านได้นิยามความหมายของผลญาไว้ดังนี้

จารุวรรณ ธรรมวัตร (ม.ป.ป., หน้า 42) ได้ให้ความหมายของผลญาว่า “ผลญา” เป็นคำภาษาไทยที่มีความหมายตรงกับคำว่า “ปรัชญา” ในภาษาสันสกฤตและคำว่า “ปัญญา” ในภาษาบาลี ดังนั้น ผลญา จึงแปลว่า ปัญญาหรือความรู้

จารุบุตร เรื่องสุวรรณ (2520, หน้า 58) ผู้เชี่ยวชาญทางโบราณคดีและวรรณกรรมอีสาน อธิบายความหมายผลญาไว้ว่า ผลญา (พะผลญา) เป็นคำนาม แปลว่า ปัญญา ปรัชญา ความฉลาด คำพูดที่เป็นภาษิตมีความหมายในเชิงเปรียบเทียบ ประกอบไปด้วยถ้อยคำอันหลักแหลมลึกซึ้ง”

วิสุทธิ์ บุษยกุล (2520, หน้า 507) กล่าวว่า “ผลญา หมายถึงคำพูดที่เต็มไปด้วยคำอุปมาอุปไมยต่าง ๆ เป็นบทร้อยกรองสั้น ๆ อาศัยเสียงหนักเบาหรือการเล่นอักษร ผลญาอาจเป็นบทประพันธ์ที่อาจคิดขึ้นมาในเวลานั้นหรืออาจจดจำมาจากคนอื่น ผลญาเป็นได้ทั้งคติ ภาษิต หรืออาจเป็นเพียงสำนวนที่ใช้พูดคุยเกี่ยวกับความรักก็ได้”

สาร สารทัศนานันท์ (2524 , หน้า 120) ผู้เชี่ยวชาญทางด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสาน ได้ให้ความหมายของผญาโดยสรุปว่า ผญา คือคำพูดจากกันสั้น ๆ แสดงให้เห็นถึงภูมิรัฐของผู้พูดว่า มีความรู้แตกฉานในด้านภาษา วรรณคดี และความรู้รอบตัว มีปฏิญาณไหวพริบ สามารถเจรจา ได้ตอบและแก้ไขเหตุการณ์ต่าง ๆ เฉพาะหน้าได้ อีกทั้งยังได้เสนอข้อคิดเห็นว่าบุคคลที่จะพูดผญา ได้จะต้องเป็นคนที่มีความรอบรู้

สมปอง จันทอง (2530, หน้า 38) กล่าวว่า คนโบราณเมื่อพูดจากันในบางครั้งจะพูดคำ คล้องจองกัน คนสูงอายุชาวอีสานเมื่อจะพูดอบรมสั่งสอนใครก็มักพูดเป็นภาษิต คติเตือนใจ เป็น คำคล้องจองสั้นบ้างยาวบ้างตามความสามารถของแต่ละบุคคล จะไม่พูดออกไปตรง ๆ เป็นคำพูด ธรรมดา แต่จะนิยมพูดเป็นคำคล้องจองแสดงความหมายโดยนัย ผู้ฟังต้องตีความเอง

จากทรรศนะของท่านผู้ผู้เชี่ยวชาญหลาย ๆ ท่าน พอสรุปได้ว่า ผญา หมายถึง คำพูด ที่เป็นปริศญา อันเกิดจากความคิดที่ฉลาดหลักแหลม ซึ่งถ้อยคำอาจจะมีสัมผัสหรือไม่ก็ได้ หรือ เป็นคำคม สุภาษิต คำพูดที่เป็นปริศนา นั่นคือฟังเมื่อแล้วต้องนำมาคิด วิเคราะห์เพื่อค้นหา คำตอบที่เป็นจริงและชัดเจนว่าหมายถึงอะไร

ประเภทของผญา

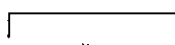
ลักษณะทั่วไปของผญานั้นแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1. แบ่งตามรูปแบบฉันทลักษณ์ของผญา
2. แบ่งตามลักษณะของเนื้อหา

1. แบ่งตามรูปแบบฉันทลักษณ์ของผญา ซึ่งการแบ่งตามรูปแบบฉันทลักษณ์ยัง แบ่งย่อยได้อีก 2 ประเภท คือ ประเภทที่มีสัมผัส และประเภทที่ไม่มีสัมผัสต่อเนื่อง

1.1 ประเภทที่มีสัมผัส ผญาประเภทนี้มีการส่งสัมผัสต่อเนื่องกันไปแบบเดียวกับการส่งสัมผัสแบบร้อยหรือกลอน ซึ่งมีทั้งสัมผัสนอก คือสัมผัสระหว่างวรรคต่อเนื่องกันไปและ สัมผัสในวรรค การมีสัมผัสคล้องจองเวลาอ่านทำให้เกิดความไพเราะ สัมผัสที่ปรากฏในผญา แยก ออกได้เป็นสัมผัสสระและสัมผัสอักษร ดังนี้

1.1.1 สัมผัสสระ คือคำที่ประสมด้วยเสียงเดียวกัน การส่งสัมผัสนั้นจะส่ง ระหว่างวรรคต่อเนื่องกันไป และในผญาบางบทจะส่งสัมผัสภายในวรรคก็มี เช่น

 ไปหาพระเอของไปถววย ไปหานายเอของไปต้อน
 (ไปพบใครให้รู้จักมีของไปฝาก)

 ตกหมุ่นซอซอซอเกือม้า ตกหมุ่นซ่าซอซอซอซอซอ ตกหมุ่นโจรซอซอโจรห้ามไหเหล้า
 (ตกไปอยู่ในหมุ่นนางต้องช่วยเขาเลี้ยงม้า ตกไปอยู่ในหมุ่นซ่าต้องช่วยเขาสะพาย
 ของ ตกไปอยู่ในหมุ่นโจรต้องช่วยโจรห้ามไหเหล้า)

1.1.2 สัมผัสอักษร คือคำที่มีเสียงพยัญชนะต้นเสียงเดียวกัน คำที่มี
 สัมผัสอักษรส่วนมากจะสัมผัสในวรรค และมีสัมผัสระหว่างวรรคบ้างเล็กน้อยเช่น

 โมโหน้พาโตตกต่ำ ให้ค่อยคิดค่อยด้านยังสิดได้ต่อนคำ
 (ความโมโหน้พาตนตกต่ำ ควรพิจารณาให้ดีจะมีประโยชน์)

 อย่าได้คิดกอบก่อกรรมบาปหนาหนัก ให้เอาบุญเป็นสหายร่วมเขียนเขียนซ้อ
 (อย่าได้คิดทำบาป ให้คิดทำบุญเป็นนิจ)

1.2. ประเภทที่ไม่มีสัมผัส หมายถึง ญญาที่ไม่ได้ส่งสัมผัสต่อเนื่องกันไป ญญาชนิด
 นี้มีเสียงสูงต่ำของเสียงวรรณยุกต์และจังหวะของถ้อยคำเป็นสิ่งที่ช่วยให้มีเสียงไพเราะ เช่น

 อย่าได้หวังสุขย่อนบุญเขามาเพ็ง สุขกะสุขเพิ่นพุ่มบ่ม่ากุ่มฮอดเฮา
 (อย่าได้หวังบุญกุศลกับคนอื่น ใครทำบุญกุศลยอมได้บุญกุศลนั้น)

 ซาติที่กาดำปี้ลงนทีล่างอาบ แม่นชินอนแซ่น้ำสามมี้อกะบ่ขาว
 (สิ่งอันเป็นตามธรรมชาติยอมฝืนธรรมชาติไม่ได้)

2. แบ่งตามลักษณะของเนื้อหา ลักษณะเนื้อหาของญญา ผู้รู้หลายท่านพยายามรวบรวม
 และจัดแบ่งญญาออกเป็นหมวดหมู่ตามความคิดเห็นที่เหมือนกันและแตกต่างกัน ดังเช่น

บุปผา บุญทิพย์ (2547, หน้า 97-99) กล่าวว่า แต่เดิมณวมักเป็นคำภาษิต เป็นคำ
 ปราชญ์ ต่อมาผู้คิดผูกคำณวมักเป็นทำนองเกี่ยวพาราสีเพื่อหลีกเลี่ยงการฝากรักกันตรง ๆ ให้ผู้ฟัง
 สังเกตจากนัยแห่งคำพูดเอง แล้วพูดโต้ตอบกันด้วยคำในลักษณะเดียวกัน จึงแบ่งเป็นลักษณะได้
 2 ประการ คือ ณวมที่เป็นคำคม สุภาษิต เป็นคำสอน และณวมที่เป็นทำนองเกี่ยวพาราสีของ
 หนุ่มสาว นอกจากนี้ยังแบ่งณวมออกเป็น 3 ชนิด คือ ณวมภาษิต ณวมย่อ และ โตงโดยหรือยาบ
 สร้อย

นิตยา ภักดีบัณฑิต (2532, หน้า 23) ได้แบ่งลักษณะณวมตามจุดมุ่งหมายการใช้เป็น 3
 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ณวมที่ใช้ในการสั่งสอน ณวมที่ใช้ในการเกี่ยว และณวมที่ใช้ในการอวยพร

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2526, หน้า 122) ได้กล่าวถึงลักษณะของณวมว่า ณวมเป็นคำพูดที่
 มีองค์คุณอยู่ 5 ประการ คือ คำพูดที่มีประโยชน์หนึ่งเป็นคำพูดที่เหมาะสมแก่การหนึ่ง พุดคำสัจจะ
 หนึ่ง พุดคำอ่อนหวานหนึ่ง และพุดด้วยเมตตาจิตหนึ่ง โดยได้แบ่งประเภทของณวมไว้ 5
 ประการ คือ

1. ณวมเกี่ยวพาราสี
2. ณวมภาษิต
3. ณวมอวยพร
4. ณวมเกี่ยวแบบตลก
5. ณวมเกี่ยวแบบสาส์นรัก

สาร สารทัศนานันท์ (2524, หน้า 4) ได้กล่าวถึงลักษณะของณวมว่า เป็นคำกลอนสดที่
 คิดได้หรือจำมาก็มีและส่วนใหญ่ไม่ได้พรรณนาอย่างตรงไปตรงมา คือมักเป็นคำพูดที่เปรียบเทียบ
 ให้ตีความเองและได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ประเภทคือ

1. ภาษิตหรือคติเตือนใจ
2. คำพังเพยหรือคำคม
3. คำอวยพร
4. คำที่หนุ่มสาวใช้พูดจากัน

จารุบุตร เรื่องสุวรรณ (2520, หน้า 179) ได้กล่าวถึงลักษณะของณวมว่า คำณวมนั้นมี 2
 ประเภท คือ ณวมย่อ เป็นคำพูดเปรียบเปรย เข้าแหง ซ้ำซัน สนุกสนาน แต่ก็แฝงคำคมเป็น
 คติและอีกประการหนึ่งคือ ณวมภาษิต เป็นถ้อยคำแบบชั้นหลักษณ์ที่มีความไพเราะคติสอนใจ
 ลึกซึ้งแฝงคติธรรม

จากการแบ่งประเภทของผลมาจากผู้รู้ดังกล่าว แม้จะมีความคิดเห็นแตกต่างกันไปบ้าง แต่ก็มีแนวโน้มใกล้เคียงและสอดคล้องกัน ดังนั้นผู้ศึกษาค้นคว้าจึงขอจัดประเภทของผลงาที่มีอยู่ 3 ประเภท คือ

1. ฃญาภาษิต

ฃญาภาษิต คือคำกล่าวสอนใจแฝงคติธรรม ถ้อยคำไพเราะสละสลวย เป็นความเปรียบอุปมาอุปไมย ให้ผู้ฟังคิดตีความทำนองเดียวกับสุภาษิตของภาคกลาง ฃญาประเภทนี้ได้รับอิทธิพลมาจากความเชื่อ แนวคิดทางศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเป็นจริงของชีวิตที่ได้ผ่านไปแล้ว ผู้ที่ใช้คือผู้อาวุโสใช้สั่งสอนผู้ที่ยาววัยกว่า คำสอนต่าง ๆ เหล่านี้จะแนะนำสิ่งที่ควรปฏิบัติสำหรับคนทุกชั้นให้เหมาะสมกับสถานภาพและบทบาทของตนในสังคม ผู้ที่เชื่อฟังและนำไปประพฤติปฏิบัติตามก็จะเกิดความดีงามในชีวิต ดังตัวอย่าง

คุณพ่อทอภูเขากล้า คุณแม่ทอฟ้ากับแผ่นดิน

(พ่อแม่มีพระคุณต่อลูกมาก)

เป็นญิงนี้ทำตนให้มันคอง ดินผมให้ล้าเกลี้ยง ดินซิ่นให้ล้าเพียง

(เป็นผู้หญิงต้องรู้จักปฏิบัติตนให้เหมาะสม)

บวช เขียน ลิก หา

(เมื่อบวชก็ต้องศึกษาหาความรู้ เมื่อลิกแล้วก็ต้องหาครุรง เป็นไปตามครรลองของชีวิตลูกผู้ชาย)

จากตัวอย่างฃญาภาษิตดังกล่าว ได้แสดงให้เห็นว่าฃญาภาษิตเป็นฃญาที่มุ่งหวังในเชิงสั่งสอน แนะนำสิ่งที่ควรปฏิบัติและการใช้ฃญาภาษิตในการสั่งสอนจึงต้องเลือกฃญาให้เหมาะสมกับผู้รับการสั่งสอนด้วย

2. ฃญาอวยพร

ฃญาอวยพร คือ ฃญาที่ใช้อานวยพรในโอกาสต่าง ๆ ส่วนมากเป็นคำพูดของคนสูงอายุ ผู้อาวุโส หรือคนที่รักใคร่และมีเจตนาดีต่อกัน เป็นถ้อยคำที่เป็นสิริมงคลแก่ผู้ฟังหรือผู้รับพร เพื่อให้เกิดกำลังใจและความหวัง เกิดความชื่นใจและความสบายใจทั้งผู้ให้และผู้รับพร อาจใช้ในโอกาสที่เป็นมงคล เช่น งานแต่งงาน ผูกช่อต่อแขน พิธีบายศรีสู่ขวัญ หรือโอกาสอื่น ๆ ตามความเหมาะสมดังตัวอย่าง เช่น

ให้เจ้าอายุมันขวัญยืน ปราบณาสิ่งใด ขอให้ได้สิ่งนั้น สมปราบณา
(ให้เจ้ามีอายุมันขวัญยืน ปราบณาสิ่งใดก็ขอให้ได้สิ่งนั้น ให้สมปราบณา ทุก
ประการ)

นอนหลับให้เจ้าได้เงินพัน นอนฝันให้เจ้าได้เงินหมื่น ตอนตื่นให้เจ้าได้เงิน
แสน แบมือไปให้ได้แก้วมณีโชติ โทะฮ้ายอย่ามาพาน มารฮ้ายอย่ามาเบียด ให้เจ้าหายเคราะห์
หายภัย สรรพเคราะห์เจ้าอย่าได้เห็น สรรพเวรอย่าได้พ้อ

(นอนหลับให้เจ้าได้เงินพัน นอนฝันให้เจ้าได้เงินหมื่น ตอนตื่นให้เจ้าได้เงิน
แสน แบมือไปให้ได้แก้วมณีโชติ โทะฮ้ายอย่ามาพานพบ มารฮ้ายอย่ามากล้ากลาย ปราศจาก
เคราะห์ร้าย เคราะห์ทั้งหลายอย่าได้เห็น เวรกรรมทั้งหลายอย่าได้พบ)

จากตัวอย่างผญาอวยพร เป็นผญาที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสื่อความปรารถนาดีไปยังบุคคล
อื่น ผู้ใช้ส่วนมากเป็นผู้อาวุโสเป็นคำพูดที่เป็นสิริมงคล ผู้ที่รับพรได้แก่ผู้อ่อนเยาว์กว่า ผญา
อวยพรยังสะท้อนให้เห็นความเชื่อและความต้องการของมนุษย์อีกด้วย

3. ผญาเกี่ยว

ผญาเกี่ยว คือผญาที่หนุ่มสาวใช้พูดจากันเป็นทำนองเกี่ยวพาในโอกาสพิเศษและนำไปใช้
เป็นการหยอกเย้ากันก็ได้ เพื่อให้เกิดความสนุกสนานและสนิทสนมยิ่งขึ้น ผญาประเภทนี้เต็มไปด้วย
ด้วยวาทศิลป์เพื่อเผยความในใจของตนเองและต้องการทราบความในใจของอีกฝ่าย รวมถึงการทำ
ให้ฝ่ายหนึ่งเกิดความพึงพอใจและเห็นใจตน อีกทั้งมีการใช้สำนวนเปรียบเทียบกับสิ่งต่าง ๆ
รอบตัวเพื่อให้เกิดความไพเราะสมเหตุสมผล ทำให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์ความรู้สึกคล้อยตาม เช่น

อ้ายอยากถามอ้ายปล้องถิล่างาม ว่ามีเครือมีหนามเกี่ยวพันหรือยังน้อง
(อ้ายอยากถามว่าอ้ายลำงามนั้น มีชายหนุ่มมาติดพันหรือยังหนอ)

คั้นแมนอ้ายมกน้องให้พ้อแม่มาขอ เอากะทอมานำใส่อินางไปนอนซ้อน
(หากว่าพี่รักน้องจริงก็ให้พ้อแม่มาสู่ขอและรับน้องไปอยู่ด้วยเลย)

อ้ายนี้เป็นดั่งกาดำแท้ บ่หวังแลแก้วสอง บ่แม่นทองแท้ ๆ พระนางน้องป๋อยาก
เอาดอกดี

(ตัวพี่เปรียบเสทือนกาดำดำ ไม่ได้หวังให้แก้วสอง ไม่ใช่ทองแท้ ๆ ตัวน้องคงไม่
อยากได้กระมัง)

จากตัวอย่างผญาเกี่ยว เป็นผญาที่มีจุดประสงค์ในการพูดจาเกี่ยวกับระหว่างหนุ่มสาว
หรือใช้ในเชิงหยอกเย้ากันเพื่อให้เกิดความสนุกสนานและเกิดความสนิทสนมกัน คำพูดที่ใช้มักจะ
เป็นคำพูดคล้องจองกันและมีการนำสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวมาใช้ในการเปรียบเทียบเพื่อให้เห็น
ภาพพจน์ชัดเจน และผู้ฟังเกิดความเคลิบเคลิ้มคล้อยตาม

1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผญา

ผญาเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของชาวอีสาน ที่แสดงออกถึงความฉลาดหลัก
แหลมทางความคิด โดยแสดงออกมาเป็นถ้อยคำที่ไพเราะคมคาย สละสลวย และสะท้อนให้เห็น
ถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอีสาน ได้มีนักวิชาการหลายท่านสนใจศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับผญา
ดังนี้

นิตยา ภัคดีบัณฑิต (2532) ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง “ผญาภาษิต : การศึกษาเชิง
วิเคราะห์” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผญาภาษิตจำนวน 1,319 บท จากภาษิตโบราณอีสาน
ของปรีชา พิณทอง เพื่อศึกษาถึงองค์ประกอบของผญาภาษิตตามลักษณะของภาษา รูปแบบ
เนื้อหา ตลอดจนศึกษาถึงคุณค่าบทบาทของผญาที่มีต่อสังคม ศึกษาถึงภูมิปัญญา โลกทัศน์ที่
ปรากฏในผญาภาษิตและเปรียบเทียบโลกทัศน์ที่ปรากฏในผญาภาษิตกับโลกทัศน์ที่ปรากฏใน
ภาษิตไทยในท้องถิ่นอื่น ผลการศึกษาพบว่า ผญาภาษิตจำแนกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ตาม
ลักษณะโครงสร้างทางภาษา เนื้อหา และวิธีการเสนอเนื้อหา แหล่งที่มาของผญาภาษิตมี
หลากหลาย เช่น มาจากธรรมชาติ อาชีพการงาน ประเพณี ความเชื่อ ศาสนา เป็นต้น ผญา
ภาษิตมีคุณค่าต่อสังคมอีสาน ในด้านการสั่งสอนให้ข้อคิดเตือนใจ ซึ่งแนวปฏิบัติให้คนหลาย ๆ
กลุ่ม แต่เนื่องจากระบบการศึกษาแผนใหม่ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและการใช้ภาษาไทยใน
ปัจจุบัน ทำให้บทบาทของผญาภาษิตลดน้อยลง ผญาภาษิตแสดงให้เห็นภูมิปัญญาของชาว
อีสานอย่างชัดเจนในเรื่องสุนทรียศาสตร์ โดยการเลือกสรรการใช้ถ้อยคำและภูมิปัญญา อีกด้าน
หนึ่งคือการที่ชาวอีสานได้ประสบปัญหาต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต ไม่ว่าจะเป็นปัญหาที่เกิดจาก
ครอบครัว การศึกษา การปกครอง การคบหาและการทำงาน แล้วพบวิธีการคลี่คลายปัญหา

เหล่านั้น จึงได้นำเอาปัญหาเหล่านั้นมาคลี่คลายโดยการแต่งเป็นฉญาภาษิตแล้วถ่ายทอดสู่ชนรุ่นหลัง

พจนีย์ เพ็งเปลี่ยน (2543) ได้เสนอนิพนธ์เรื่อง "คำฉญากับวิถีชีวิตชาวอีสาน : การศึกษาเชิงวิเคราะห์" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาด้านเนื้อหาสาระและการนำคำฉญาไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ และความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวอีสาน ผลการศึกษาพบว่า โครงสร้างของคำฉญามีลักษณะเหมือนกับคำพังเพย ภาษิตของภาคกลาง คำฉญาสามารถใช้ในชีวิตประจำวันได้ทุกโอกาส อีกทั้งยังสอดแทรกอยู่ในวิถีชีวิตทั้งระบบ ซึ่งได้แก่ ศาสนา ความเชื่อ การศึกษา อาชีพและวัฒนธรรม และในกรณีกลับกันก็พบคำฉญาจำนวนมากที่นำมาใช้อธิบายให้ข้อคิด ตักเตือนสั่งสอน ปัจจุบันคนอีสานที่สูงอายุยังนิยมใช้คำฉญาสืบต่อมาแต่คนรุ่นใหม่ส่วนมากไม่นิยมใช้เพียงแต่เข้าใจรับรู้ความหมายที่ผู้สูงอายุกล่าว และสามารถเข้าใจจำนวนฉญาที่สอดแทรกอยู่ในการแสดงหมอลำ

วนิดา ขจรเดช (2542) ได้เสนอนิพนธ์เรื่อง "การศึกษาเปรียบเทียบฉญาบ้านหนองกุง ตำบลกุดบง อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย กับฉญาบ้านโนนชาย เมืองปากงึม แขวงนครเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบ เนื้อหา และภาษา ของฉญาทั้งสองหมู่บ้าน ผลการศึกษาพบว่า ฉญาทั้งสองหมู่บ้าน แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ ฉญาภาษิต ฉญาอวยพร และฉญาเกี่ยว เปรียบเทียบด้านรูปแบบพบว่า ฉญาภาษิต มีรูปแบบประเภทไม่มีสัมผัสต่อเนื่อง มีลักษณะร่วมกันเป็นจำนวนมาก ฉญาอวยพรมีลักษณะแบบส่ายหรือร้าย ฉญาเกี่ยวมีรูปแบบคล้ายโคลงตันวิษุมาลีของลาว แต่ไม่ตายตัว ด้านเนื้อหา ฉญาภาษิตมีลักษณะร่วมกันมากที่สุดในหมวดการกิน ฉญาอวยพรมีลักษณะร่วมกันหมดในด้านการอวยพรเกี่ยวกับสุขภาพและการประกอบอาชีพ ฉญาเกี่ยวมีลักษณะร่วมกันมากที่สุดในการชิงประทัดประทัน ด้านภาษา ฉญาภาษิตมีลักษณะร่วมกันในด้านการใช้อุปมาอุปไมย ฉญาอวยพร มีลักษณะใช้ร่วมกันมากที่สุดในการใช้อธิพจน์ ฉญาเกี่ยวมีลักษณะใช้ร่วมกันมากที่สุดในการใช้สัญลักษณ์

อานนท์ พลภักดี (2548) ได้เสนอนิพนธ์เรื่อง "ฉญากับสื่อบุคคล กรณีศึกษา ตำบลกุดป่อง อำเภอเมือง จังหวัดเลย" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสื่อบุคคลกับการดำรงอยู่ของฉญาและศึกษาวิธีการในการเผยแพร่ฉญาของสื่อบุคคลในตำบลกุดป่อง อำเภอเมือง จังหวัดเลย ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มบุคคลที่มีบทบาทในการดำรงอยู่ของฉญาได้แก่ พระภิกษุสามเณร ผู้นำกลุ่มแม่บ้าน นักจัดรายการวิทยุ และหมอลำสุทนต์ โดยวิธีการเผยแพร่คือ พระภิกษุสามเณรเผยแพร่โดยการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เป็นใบลาน เป็นหนังสือ และการแสดง

ธรรมเทศนา ซึ่งพระภิกษุสามเณรจะใช้ผญาภาษิตในการอบรมสั่งสอน ผู้นำกลุ่มแม่บ้านมีวิธีการเผยแพร่ผญาด้วยบทบาทของการให้ความบันเทิง จากการใช้ผญาในการดำเนินเรื่องของหมอลำ และการประกวดจ่ายผญาพื้นบ้านในงานประเพณี ผญาที่นิยมใช้ในกลุ่มของแม่บ้านคือ ผญาเกี่ยว นักจัดรายการวิทยุนิยมใช้คำผญาในทางจิตวิทยา โดยการโน้มน้ำหนักจิตใจให้ประชาชนคนฟังรายการ เกิดความเชื่อถือและคล้อยตาม ด้านหมอสวดขวัญใช้ผญาเพื่อประกอบพิธีกรรม เป็นการนำเอาผญาคำสอนและผญาอวยพรมาใช้เพื่อเป็นการสั่งสอนและเสริมให้เกิดกำลังใจ

สิริขญา คอนกรีต (2548) ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง “การวิเคราะห์ผญาจากรายการวิทยุกระจายเสียง” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ลักษณะรูปแบบ เนื้อหา ภาษา ศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมและโลกทัศน์ของคนอีสาน รวมถึงวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของผญาในรายการวิทยุกระจายเสียงที่มีต่อสังคม ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบของผญามีลักษณะเป็นร้อยกรองขนาดยาวเน้นสัมผัสสระทำยวรรคตต่อเนื่องกันไป ซึ่งคล้ายกับร้อยยาวของภาคกลาง ด้านเนื้อหาของผญามีแหล่งที่มาที่หลากหลาย เช่น มาจากการบันทึกเหตุการณ์ ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ปรัชญา ศาสนา ความเชื่อ และเนื้อหาเกี่ยวกับนิทานและวรรณกรรม ด้านศิลปะการใช้ภาษามีการใช้คำสร้อย คำเสริม คำวิเศษณ์ การใช้ภาพพจน์ การใช้คำผวน และศิลปะของการใช้เสียง ได้แก่การเล่นสัมผัส การเล่นเสียงคำ การซ้ำคำ และมีการใช้ภาษาถิ่นผสมผสานกับภาษาไทยภาคกลางและภาษาอังกฤษ ผญาสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมของคนอีสานในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านอาชีพและเศรษฐกิจ ด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ด้านปัญหาสังคม เป็นต้น นอกจากนั้นแล้วยังสามารถสะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์ของชาวอีสานที่มีพื้นฐานมาจากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาผสมผสานกับความเชื่อเกี่ยวกับผีसाงเทวดา ซึ่งสามารถเห็นโลกทัศน์ของชาวอีสานในด้านโลกทัศน์ต่อมนุษย์ โลกทัศน์ต่อสังคม โลกทัศน์ต่อธรรมชาติ โลกทัศน์ต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ส่วนบทบาทและหน้าที่ของผญาในรายการผญาดีอีสานนั้น คือบทบาทในด้านการให้การศึกษา ให้ความบันเทิง และบทบาทด้านจรรโลงวัฒนธรรม

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม

2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม

คุณธรรมเป็นเรื่องละเอียดอ่อน มีความหมายลึกซึ้งและกว้างขวาง อันเป็นพื้นฐานทางจิตใจของมนุษย์ เมื่อมนุษย์มีคุณธรรมอันดีงามเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวและกลมเกลียวจิตใจ ย่อมก่อให้เกิดการแสดงออกโดยการประพฤติและปฏิบัติตนในทางที่ดีงาม ดังที่นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิได้อธิบายความหมายของคุณธรรมไว้ในลักษณะต่าง ๆ กัน ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายของ คุณธรรมไว้ว่า
คุณธรรม [คุณนะ] น. สภาพคุณงามความดี

ท่านพุทธทาสภิกขุ (ม.ป.ป. อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550) กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง คุณสมบัติฝ่ายดีโดยส่วนเดียว เป็นที่ตั้งหรือเป็นประโยชน์แก่สันติภาพหรือสันติสุขจึงเป็นที่ต้องการของมนุษย์ คุณธรรมเป็นสิ่งที่ต้องอบรมโดยเฉพาะเพื่อให้เกิดขึ้นเหมาะสมกับที่เราต้องการ

ประภาศรี สีหอำไพ (2535) กล่าวว่าคุณธรรม คือ หลักธรรมที่สร้างให้คนรู้ผิดชอบชั่วดี ประพฤติตนอยู่ในกรอบที่ตั้งงามของสังคม เป็นผู้มีความดีอยู่ในจิตใจ

สารานุกรมไทย (2539) อธิบายความหมายของคุณธรรมว่า เมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นหมู่คณะ จะมีการกำหนดกฎระเบียบ และกฎระเบียบนั้นก็มาจากความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของคนในสังคม อันหมายถึงกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม จารีตประเพณีที่ประพฤติปฏิบัติถ่ายทอดสืบต่อกันมา

กรมวิชาการ (2539) ให้ความหมายของคุณธรรมว่า หมายถึง คุณงามความดี ด้านกาย วาจา ใจ ซึ่งจะทำให้ผู้ปฏิบัติและสังคมเกิดความสงบสุข

สุจิตรา พัฒนะภูมิ (2541) ให้ความหมายของคุณธรรมว่า หมายถึง คุณสมบัติที่เป็นความดี ความถูกต้อง ซึ่งอยู่ในจิตใจของบุคคลและเป็นแรงผลักดันให้บุคคลนั้น ๆ แสดงพฤติกรรมต่าง ๆ อย่างถูกต้องเหมาะสม

จากความหมายของคุณธรรมที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง หลักของคุณงามความดี ความมีศีลธรรม ความถูกต้องที่ควรกระทำ และเป็นที่ยอมรับของสังคมว่าเป็นสิ่งที่ดี ซึ่งบุคคลควรยึดถือเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความสุข ความเจริญ แก่ส่วนตนและส่วนรวม

ประเภทของคุณธรรม

คุณธรรมเป็นหลักของคุณงามความดีที่บุคคลพึงปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดความสุข ความเจริญแก่ตนและสังคม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราโชวาทเรื่อง คุณธรรม

4 ประการ แก่ประชาชนชาวไทยในพระราชพิธีบวงสรวงสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า วันจันทร์ที่ 5 เมษายน พุทธศักราช 2525 เพื่อให้ประชาชนได้ยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติ และการดำเนินชีวิต ซึ่งคณะกรรมการจัดทำหนังสือประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับการศึกษา (2540, หน้า 97) ได้นำมากล่าวไว้ดังนี้

คุณธรรมที่ทุกคนจะศึกษาและน้อมนำมาปฏิบัติมีอยู่สี่ประการ ประการแรก คือ การรักษาความสัจ ความจริงใจต่อตัวเอง ที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และ

เป็นธรรม ประการที่สอง คือ การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติ อยู่ในความสัจจะความดีนั้น ประการที่สาม คือ การอดทน อดกลั้น และอดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัจจจริตไม่ว่าจะด้วยเหตุประการใด ประการที่สี่ คือ การรู้จัก ละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

คุณธรรม 4 ประการนี้ ถ้าแต่ละคนพยายาม ปลูกฝังและบำรุงให้เจริญงอกงามขึ้น โดยทั่วหน้ากันแล้ว จะช่วยให้ประเทศชาติบังเกิดความสุข ความร่มเย็นและมีโอกาสที่จะปรับปรุงพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไปได้ดังประสงค์

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2523, หน้า 146-153) ได้กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์เพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณธรรมทั้งหมด 11 ประการ ดังนี้คือ

1. ความรับผิดชอบ
2. ความซื่อสัตย์
3. ความมีเหตุผล
4. ความกตัญญูกตเวทิต
5. การรักษาระเบียบวินัย
6. ความเสียสละ
7. ความสามัคคี
8. การประหยัด
9. ความยุติธรรม
10. ความอดุสสาหะ
11. ความเมตตากรุณา

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (ม.ป.ป., หน้า 4)

กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายปลูกฝังคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการให้แก่เด็กและเยาวชนในสถานศึกษา ได้กำหนดคุณลักษณะคุณธรรมดังนี้

1. ซื่อสัตย์
2. ประหยัด
3. ซื่อสัตย์
4. มีวินัย
5. สุภาพ

6. สะอาด
7. สามัคคี
8. มีน้ำใจ

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม

จิราพร จิรบุญดิลก (2531) วิเคราะห์คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ จากหนังสือบันเทิงคดีสำหรับเด็กอายุ 11-14 ปี ที่ชนะการประกวดจากงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ พ.ศ.2521-2528 จำนวน 28 เรื่อง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็ก และวิเคราะห์องค์ประกอบที่ส่งผลต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของตัวละครที่มีบทบาทเด่น ผลการศึกษาปรากฏว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้ง 10 ด้านนั้นมีลักษณะที่พึงประสงค์มากที่สุดคือ ความเมตตา กรุณา รองลงมาคือ ความกตัญญู กตเวทิตะ ความเป็นมิตร ชอบ ความสามัคคี และการประหยัด ส่วนองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของตัวละครที่มีบทบาทเด่นได้แก่ องค์ประกอบทางกายภาพทางสภาพแวดล้อม และองค์ประกอบทางบุคลิกภาพ

เจริญศรี บุญสว่าง (2543) ศึกษาความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ด้วยการใช้นิทานพื้นบ้านและเพลงกล่อมเด็กในการสอนกลุ่มทักษะภาษาไทย กลุ่มตัวอย่าง คือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 60 คน ของโรงเรียนวัดโมคลาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช แบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 30 คน ที่มีความสามารถใกล้เคียงกันแล้วสุ่มอย่างง่ายให้เป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ แผนการสอนที่ใช้นิทานพื้นบ้านและเพลงกล่อมเด็ก 19 แผน ใช้สำหรับกลุ่มทดลองสำหรับกลุ่มควบคุมใช้แผนการสอนปกติ และแบบทดสอบวัดความซื่อสัตย์สุจริต 3 ฉบับ ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่เรียนภาษาไทยด้วยวิธีสอนที่ใช้นิทานพื้นบ้านและเพลงกล่อมเด็กมีระดับความซื่อสัตย์สุจริตสูงกว่านักเรียนที่เรียนภาษาไทยด้วยวิธีสอนปกติ

ระพีพร นาสมหมาย (2543) ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์คุณธรรม จริยธรรมที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทย ชุดทักษะสัมพันธ์ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ผลการศึกษาพบว่า หนังสือเรียนภาษาไทยชุดทักษะสัมพันธ์ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ มีคุณธรรม จริยธรรม ปรากฏครบ 26 หัวข้อ คุณธรรม จริยธรรมที่พบมากที่สุดคือความคิดพิจารณาไตร่ตรอง เนื่องจากเป็นคุณธรรม จริยธรรม ที่สำคัญที่สุดในการปลูกฝังให้ผู้เรียนเป็นนักคิด พิจารณาสังต่าง ๆ ด้วยความรอบคอบ เป็นบ่อเกิดแห่งปัญญาและความเฉลียวฉลาด คุณธรรม จริยธรรมที่ปรากฏน้อยที่สุด

คือความสงบเสถียรเพราะคุณธรรมดังกล่าวขัดกับธรรมชาติของวัยรุ่น ถ้าเข้มงวดเกินไปอาจจะกัด
 กั้นความสามารถและความกล้าแสดงออกของนักเรียนได้

ทิพวรรณ กอเข็ม (2547) ศึกษาผลการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมการประหยัดของ
 เด็กระดับก่อนประถมศึกษา โดยการนำคุณธรรมความซื่อสัตย์ และ การประหยัดอดออม
 มาจัดเสริมกิจกรรมประจำวัน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบสังเกตพฤติกรรม
 คุณธรรมการประหยัดของเด็กระดับก่อนประถมศึกษา ที่ใช้การวัดด้วยช่วงเวลาในการดำเนินการ
 วิจัยนี้ได้จัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม แผนการจัดประสบการณ์ประจำวันเป็นเวลา 12 สัปดาห์
 การวิเคราะห์ข้อมูลคำนวณ โดยการหาค่าร้อยละของการเกิดพฤติกรรม รู้จักประหยัดและออม
 ของเด็กระดับก่อนประถมศึกษาที่ได้จากการสังเกตพฤติกรรมของเด็กขณะทำกิจกรรมประจำวันใน
 ช่วงเวลา 3 ระยะ คือ ระยะก่อนระยะส่งเสริมคุณธรรมรู้จักการประหยัดและออม และระยะ
 ติดตามผล ผลการวิจัยพบว่า เด็กระดับก่อนประถมศึกษาที่ได้รับการส่งเสริมคุณธรรม รู้จักการ
 ประหยัดและออมมีพฤติกรรม คุณธรรมรู้จักการประหยัดและออมตามจุดประสงค์ และเมื่อสิ้นสุด
 การวิจัยส่งเสริมพฤติกรรม คุณธรรมรู้จักการประหยัดและออมนั้นยังอยู่

วรรณพร มุมกระโทก (2549) ศึกษาการใช้สื่อประสมในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม
 ของนักเรียนชั้นอนุบาล 2 โรงเรียนเทศบาล 2 (วัดศรีบุรีรัตนาราม) เพื่อศึกษาคุณธรรม จริยธรรม
 8 ประการ ก่อนและหลังการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม 8 ประการ โดยการใช้สื่อประสมที่
 พัฒนาขึ้น ได้แก่ หนังสือเสริมประสบการณ์ส่งเสริมคุณธรรม - จริยธรรม 8 ประการ ชุดนิทาน
 รวม 24 เล่ม หนังสือเสริมประสบการณ์คำคล้องจองส่งเสริมคุณธรรม - จริยธรรม 8 ประการ
 ประกอบทำทาง หนังสือเสริมประสบการณ์ เพลงส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม 8 ประการ ประกอบ
 ทำทาง และแผนการจัดประสบการณ์ การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม 8 ประการ โดยใช้นิทาน
 เป็นฐานข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า หลังจากใช้สื่อประสมดังกล่าว ค่าเฉลี่ยของคุณธรรมในแต่ละด้าน
 ทั้งด้านความซื่อสัตย์และพึ่งตนเอง ด้านการประหยัดและการออม ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความมีวินัย
 ด้านความสุภาพ ด้านความสะอาด ด้านความสามัคคี และด้านความมีน้ำใจ อยู่ในระดับมากขึ้น
 ทุกพฤติกรรม

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550) ได้จัดทำโครงการวิจัยศึกษารูปแบบการ
 ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ หลังจากนำมาวิเคราะห์
 สังเคราะห์ได้พบรูปแบบของการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึง
 ประสงค์ 4 รูปแบบ คือ รูปแบบของบ้าน (ครอบครัว) วัด โรงเรียน (สถานศึกษา) และชุมชน

โดยทั้ง 4 รูปแบบมีหน้าที่เหมือนกันคือ ปลุกฝังด้านความรู้เรื่องความดี ความซื่อ และปลุกฝังทางด้านพฤติกรรมทางกาย คือ ความสุภาพ มีน้ำใจ กตัญญู มีระเบียบ พึ่งตนเอง รักษาวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม ซึ่งการปลุกฝังพฤติกรรมทางกายรูปแบบของบ้าน คือพ่อแม่ โรงเรียนคือครู อาจารย์ ชุมชนผู้อาศัยอยู่ในชุมชน มีหน้าที่ทำตัวให้เป็นแบบอย่าง ส่วนรูปแบบวัดมีหน้าที่ในการขัดเกลาพฤติกรรมทางกาย คือ เด็กเป็นคนสุภาพ มีน้ำใจ กตัญญู รู้หน้าที่ และมีสำนึกที่จะทำดี

กล่าวโดยสรุป ได้มีการศึกษาวิเคราะห์สัมมนาภาชิตและคุณธรรมในด้านต่าง ๆ แต่ยังไม่ปรากฏการศึกษาคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการของกระทรวงศึกษาธิการ จากแผนภาพชิต การศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาคุณธรรมพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ สามารถนำ แผนภาพชิตที่มีคุณธรรมพื้นฐานไปใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอน โดยการปลุกฝังคุณธรรม และเป็นการสร้างความเข้าใจและมองเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาทางภาษาของบรรพบุรุษชาวอีสาน

